

Nurmkana (*Perdix perdix*) salkade suurus ja elupaikade kasutus

TEKST RIHO MARJA, JAANUS ELTS, Eesti Ornitoloogiaühing | FOTO ARNE ADER

Eestis on mitme põllulinnuliigi arvukus viimase poole sajandiga kahanenud. Varem tavalise põllulinnu nurmkanu arvukus on drastiliselt vähenenud kogu Euroopas.

Nurmkanad veedavad oma elu maapinnal tegutsedes.

Põllumajandusmaastiku elurikkus Euroopas on pärast II maailmasõda märkimisväärselt vähenenud. Seda on tinginud peamiselt intensiivistunud põllumajandustootmine, soov saada suuremat saaki ja toota võimalikult ökonoomselt. See on aga kaasa toonud taimekaitsevahendite ja väetiste rohkema kasutamise, maakasutuse muutused, poollooduslike elupaikade pindala vähenemise, maastiku homogeniseerimise, tootmise spetsialiseerumise ning mehhaniseerimise märkimisväärselt kõrgema taseme. Kõigel sellel on olnud negatiivne mõju põllulindude liigirikkusele ja arvukusele.

Ka Eestis on paljude põllulinnuliikide arvukus viimase poole sajandiga kahanenud. Näiteks on teada, et varem tavalise põllulinnu nurmkanu arvukus on drastiliselt vähenenud kogu Euroopas.

Pikaajaline trend (alates 1980) näitas koguni 94% langust. Eestis on liigi viimane arvukustrend tugevalt langev. Sellest tingituna valiti nurmkanu 2013. aastaks Eesti Ornitoloogiaühingu aasta linnuks.

Artikkel annab ülevaate Eesti Ornitoloogiaühingu projekti "Aasta lind 2013 - nurmkanu" vaatlustest, osales 395 vaatlejat. Kokku saadi 2013. aastal andmeid 604 salga kohta.

Salkade suuruse muutus

On igati loogiline, et talvel nurmkanade salkade suurus väheneb, sest linde kimbutavad nii haigused, toidunappus, kiskjad kui ka lumikatte paksus. Talvel pesitsuseelsel ajal oli salkade keskmine suurus 8,2 isendit, pesitsusajal 2,1 ning pesitsusjärgsel ajal 12,2. Pesitsusajal hoiavad paarid kokku ega moodusta suuremaid salku. Pesitsusjärgsel ajal on salkade suurus noorlindude arvelt kõige suurem. Joonis 1 annab ülevaate salkade suurusest eelmainitud kolme ajavahemiku jooksul. Suuremaid kui 30-isendilisi salku 2013. aastal ei vaadeldud.

Salkade suuruse muutus oli samuti märkimisväärne. Talvel (jaanuarist märtsi lõpuni) kohati märgatavalt rohkem suuremaid salku (enam kui 10 isendit). Seevastu alates aprilli algusest domineerisid valdavalt väiksemad salgad. Sel ajal toimus paaride moodustamine ja seetõttu oli salga keskmine suurus vaid 2 isendit. Pesitsusjärgsel (alates 7. juulist) kohati valdavalt juba selle aasta pesakondi ning salkade suurus oli enamasti keskmiselt 12 isendit ja domineerisid suuremad salgad.

Elupaigaline jaotus erinevatel ajavahemikel

Kõige rohkem kohati nurmkanu rohumaadel: pesitsuseelsel ajal talvel 40%, pesitsusajal 46% ning

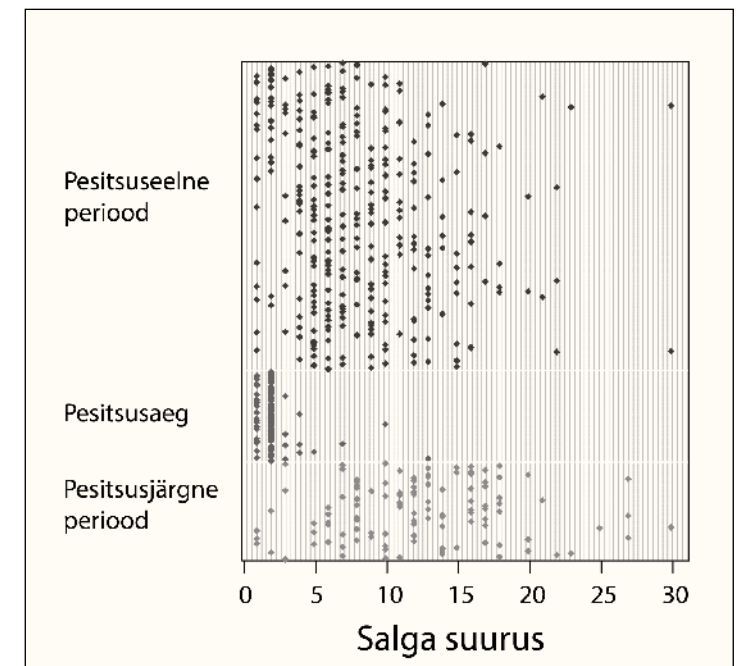
pesitsusjärgsel ajal juba 50% juhtudest (joonis 2). Talvel oli märkimisväärselt suurem hulk nurmkanu asulates (33%), kuid pesitsusajal kahanes asula osakaal elupaigana kuni 13% ning seejärel kasvas pesitsusjärgsel ajal kuni 18%. Segaelupaiga (rohumaad ja teraviljapõllud) osakaal püsis kogu vaadeldud ajavahemikus peaaegu muutumatuna, moodustades keskmiselt 12%. Teraviljapõldude osakaal uuritava ajal pisut suurenes. Teraviljapõldude osakaal elupaigana oli väikseim pesitsuseelsel ajal (9%), keskmine pesitsusajal (12%) ning suurim pärast pesitsemist (15%). Teistes elupaikades kohati nurmkanu selgelt vähem.

Rohumaade kasutamise muutusele aasta jooksul on lihtne seletus. Nimelt vajavad noorlinnud pesitsusajal ja pärast pesitsemist peamiselt loomset toitu (putukad, teod jms) ning rohumaadel on seda üldjuhul rohkem kui teraviljapõldudel. Ilmselt seepärast eelistabki nurmkanu rohkem rohumaad kui teraviljapõlde. Mõneti üllatav on asulate suur osakaal nurmkanu elupaikade seas, seda eriti talvel. Ilmselt on toidu kättesaadavus asulate läheduses parem (aiad, laudad ja viljakuivatid). Ka looduslike kiskjate hulk võib olla asulate läheduses väiksem, kuid samas on suurem inimkaaslejatest kiskjate (kassid-koerad) osa. Kahtlemata mängib oma osa ka tõik, et paljud vaatlused olidki tehtud vaatlejate kodu läheduses ehk asulates. Elupaigalise jaotuse ajaline dünaamika on esitatud joonisel 2.

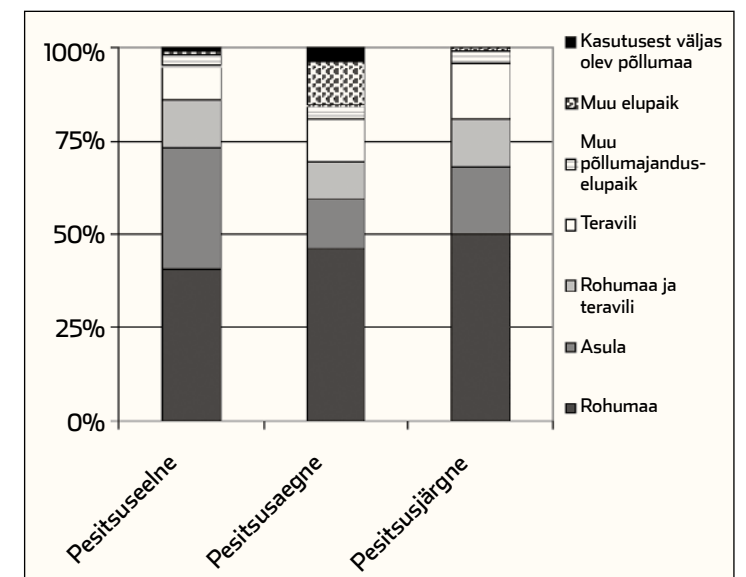
Salkade geograafiline jaotus

Enim nähti nurmkanade salku Harju- ja Tartumaal. Ilmselt ei peegelda see siiski nurmkanade suuremat asustustihedust neis maakondades, vaid sealsete vaatlejate rohkust ja nende suuremat vaatlusaktiivsust. Tallinnas, Tartus ning nende linnade ümbruses on rahvastikutihedus märkimisväärselt suurem kui teistes maakondades. Ilmselt seetõttu laekuski vastavatest maakondadest kõige rohkem vaatlustulemusi. Harju- ja Tartumaale järgnesid nii nähtud lindude arvu kui ka vaatluste arvu poolest Järva-, Lääne-Viru- ja Jõgevamaa. Tulemus on igati loogiline, kuna neis maakondades on põllumajandusmaa pindala suur ja sestap suurem ka nurmkanale sobivate elupaikade pindala. Kõige vähem laekus vaatlustulemusi Põlva-, Valga- ja Saaremaalt. Hiiumaalt ei laekunud 2013. aastal ühtegi vaatlustulemust.

Märkimisväärne oli nurmkanu esimene tõestatud kohtamisjuht Vormsi saarel. 31. märtsil leidis vormsilane Koit Kõiveer Sviby heinamaadel viieisendilise nurmkanade salga, mida tõestavad fotod. Ka varasemast (1970. aastatest) on üksikuid teateid nurmkanu vaatlustest Vormsilt, kuid ühelgi neist polnud tõestusmaterjali.

Joonis 1. Nurkkanu salkade suuruse jaotus (isendite arv) pesitsuseelsel ajal, pesitsusajal ja pesitsusjärgsel ajal.

Joonis 2. Nurkkanu salkade elupaigaline jaotus pesitsuseelsel ajal, pesitsusajal ja pesitsusjärgsel ajal.

Tänu. Täname kõiki nurmkanu vaadelnud linnuhuvilisi ning projekti toetajat Keskkonnainvesteeringute Keskust.

Toimetuse kutsus loodushuvilisi lugejaid ja nende pereliikmeid jälgima nurmkanade käekäiku ning sisestama nurmkanade vaatlustulemused ornitoloogiaühingu aadressil <http://www.eoy.ee/nurmkanu/vaatlused/>. EJ